

Zkušenosti Romů s hledáním zaměstnání

Marie Falešníková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marie Falešníková**
Osobní číslo: **H11836**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Zkušenosti Romů s hledáním zaměstnání**

Zásady pro vypracování:

Zpracování a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti historie a současnosti života Romů a uplatnění Romů na trhu práce.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DAVIDOVÁ, Eva. Romano drom: Cesty Romů: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-706-7533-0.

NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8.

JAKOUBEK, Marek. Cikáni a etnicita. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807387-105-5.

PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: příručka(nejen) pro učitele. 2.,aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-807-3875-022.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk-prostředí-výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-731-5004-2.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi. Vyd. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 80-7367--182-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 27. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....

14. 4. 2014

Jan V. Falv. Lora
.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odprá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá zkušenostmi Romů při hledání zaměstnání. Ukazuje nám, jak je to pro ně složité v dnešní moderní společnosti, jak se na nich odráží jejich historie a tradice, na co narážejí při setkání se zaměstnavatelem a jaké jsou pro ně podmínky pro nástup do zaměstnání. Zachycen je také historický vývoj, jejich tradice, původní řemesla, vlastně až do současnosti.

Praktická část popisuje výzkum zrealizovaný formou dotazníkového šetření, který je zaměřen na příčiny vysoké nezaměstnanosti Romů a hledání možného řešení pro jejich uplatnění na trhu práce. Výsledky šetření jsou prezentovány převážně formou grafů.

Klíčová slova: etnikum, migrace, diskriminace, sociální vyloučení, integrace

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on the experiences of Romani people looking for a job. It is exposing to us how difficult the situation is for them in our modern society, how their history and traditions affect lives of them, what kind of problems they encounter dealing with employers and how the conditions of employment are set for them. Their historical development, traditions, traditional crafts up to the present day has also been captured.

Practical part of thesis describes a questionnaire survey, which deals with the causes of high unemployment of Romani people and with looking for a possible solution of their employment. Research results are usually presented in graphical form.

Keywords: ethnic group, migration, discrimination, social exclusion, integration

Chtěla bych poděkovat touto cestou vedoucímu své bakalářské práce panu Mgr. Jakubovi Hladíkovi, Ph.D. za trpělivost a jeho odborné vedení.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9	
I	TEORETICKÁ ČÁST	10
1	POSTAVENÍ ROMŮ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	11
1.1	TRADIČNÍ ŘEMESLA A ZPŮSOB OBŽIVY	12
1.2	ROMSKÁ RODINA, TRADICE A SOUČASNOST.....	13
1.2.1	Migrace Romů ze Slovenska do Čech.....	13
2	BYDLENÍ A VZNIK SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT	15
2.1	ZAPOJOVÁNÍ DO ZAMĚTNÁNÍ	16
2.2	POSTAVENÍ ROMŮ NA TRHU PRÁCE	16
2.3	VÝSKYT ILEGÁLNÍ PRÁCE	19
3	NEZAMĚTNANOST A CHUDOBA.....	21
3.1	DISKRIMINACE V DĚJINÁCH A SOUČASNOSTI.....	22
3.2	PŘÍČINY NEZDARU UPLATNĚNÍ V ZAMĚTNÁNÍ	23
3.3	STÁTNÍ POLITIKA VŮČI ROMŮM	26
II	PRAKTICKÁ ČÁST	29
4	VÝZKUM.....	30
4.1	VÝZKUMNÉ CÍLE.....	30
4.2	VÝZKUMNÝ SOUBOR	31
4.3	VÝZKUMNÉ METODY	31
4.4	ZPŮSOB SBĚRU A VYHODNOCENÍ DAT	33
5	ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT.....	34
6	SHRnutí VÝKUMU	42
	ZÁVĚR	43
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	44
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	47
	SEZNAM TABULEK.....	48
	SEZNAM PŘÍLOH.....	50

ÚVOD

Již dlouhou dobu pracuji v oblasti se sociální tematikou a s romskými občany docházím pravidelně do kontaktu. Zajímám se o jejich problematiku, o jejich kulturu a historii. Setkávám se s jejich problémy a pomáhám je řešit. Také během studia jsem se v rámci multikulturní výchovy blíže s touto tematikou seznámila. Toto téma je v současné době v naší zemi velmi aktuální a problematika multikulturního soužití se dotýká každého z nás.

V teoretické části se zaměřuji na jejich historii, průběh života a současnost, jejich uplatněním na trhu práce, diskriminaci, jejich celkovém postavení ve společnosti. Zamýšlím se nad otázkami, co ovlivňuje život samotných Romů, jak se liší jejich pojetí života a jaké hodnoty vyznávají. V posledních kapitolách jsem chtěla zdůraznit, proč se Romům nedaří najít vhodné zaměstnání a co by jim v tomto nejvíce pomohlo, v čem vlastně oni sami vidí příčiny. Všimla jsem si hlavně těch prvků, na které poukazovali romští respondenti, nebo jak na toto téma reaguje odborná literatura.

Praktická část navazuje na část teoretickou. Zvolila jsem si kvantitativní výzkum, neboť mi šlo o vysvětlení jevů a jejich porozumění, což vyplývá z odpovědí respondentů na dotazníkovou část a z výsledků, které z toho vycházejí.

Cílem práce bylo zjištění, jaké vlivy působí na nezaměstnanost Romů, z jakých důvodů se jim nedaří uplatnit na trhu práce, co by jim případně pomohlo při hledání zaměstnání, a co proto sami dělají.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POSTAVENÍ ROMŮ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

Důsledky 2. světové války pro Romy, zvláště v Čechách a na Moravě, byly hrozné. Nacistická genocida vyhladila v koncentračních táborech většinu českých a moravských Romů. Na území českých zemí přežilo jen několik desítek z populačně bohaté skupiny už dříve usazených Romů. Nejen pogromy a některé vypálené osady, ale omezení svobod většiny Romů jakožto „společensky méněcenných“, zařazování do pracovních táborů, prohloubily problémy v jejich spolužití s ostatním obyvatelstvem. Mnohé romské osady byly vystěhovány daleko od obcí a měst. (Davidová, 2004, s. 11)

Toto období bylo charakterizováno snahou totalitní moci o rozplynutí romské kultury v majoritní společnosti. To co se nepodařilo po staletí, podařilo se komunistické moci v poměrně krátké době, totiž rozložit romskou komunitu s pevnou morálkou a vůdcem skupiny. Zároveň je velmi trpkou kapitolou pro československé Romy. Ztratili v něm nejvíce ze své kultury, tradic i skutečné svobody. Integrace slovenských Romů na českém území probíhal velmi pomalu a neúspěšně. Asimilace zasáhla jen potomky moravských a českých Romů, ostatní skupiny Romů se jí nehodlaly podřídit. Romská reprezentace neměla jinou možnost než stáhnout se do ústraní a vyčkávat. Nebylo jasné, jak dlouhé to čekání bude a jestli vůbec skončí. Komunisté si vybrali jen několik Romů, aby lépe a věrohodněji dosáhli svých cílů. Jeden z nich, Štefan Rigo, se stal dokonce členem ústředního výboru KSČ. (Holomek, 1999, s. 300)

Skončení druhé světové války je historickým mezníkem v postavení a podmínkách Romů. Vracejí se domů z pracovních táborů, nebo koncentračních táborů. Příslušníci olašských Romů se vrátili ke svému kočovnému způsobu života. Slovenští Romové bydleli předtím v chatrčích, které měli ve velmi špatném stavu. V této době začínají vznikat nové cigánské kolonie s tradičními znaky předchozího způsobu života. Také začaly brzy z tohoto prostředí odcházet některé romské rodiny za prací a lepším bydlením do českých zemí. Právě v Československé republice se předpokládaly podmínky pro zásadní změny sociálního postavení Romů. Této možnosti bylo potřeba správně využít. Ale předchozí tradiční model způsobu života Romů, na který byli zvyklí, začal s sebou přinášet první problémy. Všichni nebyli schopni pochopit, že se budou muset svým způsobem postupně měnit také oni sami, aby mohli do majoritní společnosti nějak patřit a aby se vymanili ze své předchozí izolace.

(Davidová, 2004, s. 12)

1.1 Tradiční řemesla a způsob obživy

Romové se převážně vždy živili příživnickými způsoby obživy – žebrali, kradli, vykládali z karet a z ruky a různě podváděli. Někteří z nich tyto formy obživy provozovali ještě dlouho po válce. Zvláště je užívaly zejména ženy, někdy ovšem i děti. Tento způsob obživy byl hlavním zdrojem získání potravy, jídla nebo šatstva. Převážnou část Romů tvořili dříve řemeslníci a hudebníci. Mnoho romských rodin se ještě před 2. světovou válkou živilo dvěma i více způsoby, protože jedno řemeslo jim nezajišťovalo uhájení holé existence. Na vesnici byli za výrobky kotlářské, kovářské a za pomocné práce v zemědělství odměňováni i v naturáliích. Kotlářské práce byli výsadou kočovných Romů, kteří prodávali měděné kotlíky, kotle, pánve či talíře. Pro jejich odbyt bylo nutné neustálé putování. Kovářství bylo vlastně nejtypičtější romské řemeslo, poctivě se jím živilo po celá staletí. Těšili se vždy vážností místního obyvatelstva. Dílna romského kováře byla přenosná, patřila sem výroba hřebíků, podkov, motyk, kramlí a všeho, co bylo potřeba v domácnosti i v zemědělství. Zvonkařství už nebylo tak rozšířené, vyráběly se zvonce a zvonečky pro krávy, ovce, kozy, různých velikostí a tvarů, většinou z mosazi nebo plechu. Toto řemeslo zaniklo a ž v šedesátých letech. (Davidová, 2004, s. 13-14)

V současné majoritní společnosti, která je převážně tvořena občany již občany narozenými po druhé světové válce, přetrvává názor, že Romové se vždy živili příživnickými způsoby života – žebrali, kradli slepice a dosažitelné potraviny, handlovali s koňmi, vykládali z karet a z ruky a i jinak podváděli. Tyto obživné způsoby užívaly jako vedlejší doplňkovou činnost k řemeslné či jiné práci u mužů, jejichž příjmy většinou nestačily na pokrytí základních výdajů, zejména stravování početných rodin. (Kaplan, 1999, s. 353)

Na Slovensku, odkud přišla do Čech většina našich Romů, žili po řadu posledních generací, velkou většinou usedle. Jejich osady byly do jisté míry ghettem, zároveň však i prostorem svobody, regulované v podstatě jejich vnitřní samosprávou. Obyvatelé osad, zejména ženy, vykonávali převážně nejhrubší práce, děti pásly husy nebo vepře. Někdy byli Romové vyhledáváni jako léčitelé dobytka, ženy jako bylinkářky. Ti, kteří bohatli a stoupali na společenském žebříčku jako špičkoví hudebníci či obchodníci, postupně opouštěli osady a stavěli si honosné vily. (Říčan, 1998, s. 19)

1.2 Romská rodina, tradice a současnost

Nositelem tradic je rodina. Romská rodina je velká. Nejen pro velký počet dětí, ale i pro rodinné soužití více generací. Romské dítě vzrůstá mezi větším počtem sourozenců, ale i bratranců a sestřenicím je v domácnosti nejen mezi rodiči a prarodiči, ale zpravidla i se strýci a tetami a jejich dětmi. Všechny tyto příbuzné jako blízké příbuzné vnímá jako blízké příbuzné, a tím i jeho svět vnímá jiné rozměry. Romská rodina i přes černé vnitřní šarvátky je navenek jednotná a pocit solidarity je uvnitř téměř absolutní. (Šišková, 2008, s. 128)

System fungování široké rodiny pomáhá i dospívajícím dětem, které si zakládají vlastní rodinu a chtějí se o ni starat i po ekonomické stránce. Zpočátku mladá rodina přebývá s rodiči, až teprve při druhém a třetím dítěti se osamostatňuje. Postavení ženy v rodině a v pospolitosti osady bylo donedávna velmi nízké, podřadné a podle současných názorů potupné. Byla považována v určitém smyslu za bytost menší důležitosti, určenou hlavně k tomu, aby milovala, rodila a vychovávala děti, obstarávala jídlo a domácnost. Muž byl u Romů tradičně pánem ženy, pánem rodiny a všichni ho museli poslouchat. Většina mužů se na přelomu 50. a 60. let, ale i později, chovala ke svým ženám často ještě ponižujícím způsobem. Jdou-li romští manželé spolu po městě nebo vesnici, tradičně šla žena několik kroků za svým mužem, obtížena nákupem a malými dětmi, zatímco muž kráčí před ní a dává tím najevo své „vyšší“ postavení a svůj vztah k ní. (Davidová, 2004, s. 106)

V současnosti jsou v České republice většinou už romské rodiny tzv. nového typu, založené na rovnocenném vztahu muže a ženy. I výběr partnera se od minulosti značně liší.

1.2.1 Migrace Romů ze Slovenska do Čech

Dle Davidové (2004, s. 159) poválečný vývoj romského etnika přináší zásadní změny ve způsobu života Romů. Romové ze Slovenska se stěhují do průmyslových, pohraničních a dalších oblastí českých zemí. Tento pohyb byl ovlivňován industrializací, vytvářející nové pracovní-spoločenské postavení a také urbanizací, poskytující i ubytování v městském či jiném prostředí. Romové vstupovali do majoritní české a moravské společnosti, ještě zcela ztotožnění se svou tradiční komunitou. Jejich tradiční model se dostával do střetu s modelem životního způsobu, hodnotami a zákony majoritní společnosti. Část Romů po-

chopila nutnost se alespoň do určité míry přizpůsobit životním normám okolí, chtějí-li mezi ním žít nebo dokonce s nimi.

Někteří se snažili využívat dané možnosti a výhody, měnili často svá bydliště a po krátkém čase se vraceli na Slovensko. V českých zemích se však většina usadila. V poválečném období se prudce začala zvyšovat populace Romů. Rostl nejen počet Romů, ale i jejich problémů. Nejdéle jsou Romové usazeni v městě Ostravě. Zde často mění zaměstnání a možnosti ubytování, fluktuují a po čase se opět vracejí domů. Děti i mládež z těchto tzv. horších rodin se po většinu dne samu potulují po ulicích, dopouštějí se drobných krádeží, jsou chatrně oblečení a někdy i žebrají. U části cikánské mládeže je možno vidět často značné sklony k „chuligánskému způsobu života“. Na mládež a děti, vyrůstající často bez dozoru, má velké, rušné město spíše záporný vliv. To však platí jen pro část romského etnika. Zdevastované území přitahovalo ty, kteří vážně nehledali práci a místo ke spořádanému životu. (Davidová, 2004, s. 160)

2 BYDLENÍ A VZNIK SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALIT

Dle Hirta a Jakoubka (2006, s. 26) po r. 1945 a v následujících letech se vystřídalo mnoho rodin a jednotlivců v řadě společenských ubikací a jiných objektů. Někteří ale žijí i jinak a mnozí lépe. Problém bydlení je bezpochyby klíčový. Ztráta bydlení, postihující jednotlivce a domácnosti, a vytěsňování z bydlení, zasahující celé romské populace, vede ke vzniku sociálně vyloučených lokalit.

Romové žijí převážně v obecných bytech nižší kategorie, často s nevyhovujícími hygienickými podmínkami a obývanými nepřiměřeně vysokým počtem osob. Existuje mezi nimi navíc vysoké procento neplatičů nejemného. V některých případech je patrná neschopnost jisté části Romů adaptovat se na styl bydlení samozřejmý pro většinovou společnost a v důsledku toho pak dochází k devastaci bytů. Nejspornějším řešením problémů bydlení je vystěhování sociálně nejslabších skupin včetně velkého procenta Romů na okraje měst do bytů nižší kategorie či přímo do tzv. holobytů. Důsledkem takového přístupu je vytváření jakýchsi novodobých mini-ghett, v nichž lidé žijí často ve špatných sociálních podmínkách a vzdalují se pracovním a vzdělávacím příležitostem. Romská komunita považuje budování holobytů a násilné vystěhování za předzvěst etnického čištění. (Barša, 2003, s. 277)

V 90. letech 20. století vzrůstal v českých městech celkový ekonomický podmíněný tlak na odchod nejchudších obyvatel z bytů v městských centrech na periferii. Domácnosti s příjmem na úrovni životního minima postupně odcházejí ze standardního bydlení do forem bydlení nestandardních. Došlo k tomu, že příjem ze sociálních dávek, a tedy často příjem jediný, na čas přišly, a tudíž nebyly schopny platit nájemné, služby, energii a vodu. Tady je tedy u „neplatičů“ původ jejich zadluženosti. (Hirt, Jakoubek, 2006, s. 27)

Jedním z úkolů, který si dnes sociální práce klade, je boj se sociálním vyloučením ohrožených skupin. Romové k nim bezesporu patří. Většina z nich se v důsledku nezaměstnanosti i dalších životních událostí během svého života se sociálním pracovníkem, případně úředníkem úřadu práce setkala. Sociální pracovníci tedy tvoří jednu z významných ploch, na níž dochází ke kontaktu Romů se systémy společnosti. Forma i obsah této komunikace do značné míry může ovlivňovat situaci Romů, a to včetně jejich sociálního vyloučení. Přesto, že o vztazích mezi Romy a sociálními pracovníky existuje mnoho negativních představ, zdá se, že Romové sami považují referáty a odbory sociální péče za jenu z mála institucí lokality, která řeší jejich problémy a k níž mají důvěru. (Navrátil a kol., 2003, s. 190)

2.1 Zapojování do zaměstnání

Zapojení do zaměstnání bylo základem pro první změny předchozího života Romů, pro jejich adaptaci novému prostředí a určité sžívání se s neromským okolím. V tuto dobu se začaly objevovat i problémy a negativní postoje části Romů k práci, vycházející zřejmě z toho, že možnost tohoto způsobu života neměli. Skutečnost, že v minulosti žili mimo společnost, byla rozhodující pro jejich další myšlení, charakteristické návyky a ne zcela pozitivní přístup k práci. Většina z nich neměla kvalifikaci a žádnou profesi. Mnoho Romů v průběhu let komunistického režimu si zvyklo na získávání co největšího počtu výhod a podpor, usilovali o přiznání invalidních, sociálních důchodů a různých sociálních dávek. V průběhu 60. a 70. let však byla státem zařazena do trvalého pracovního poměru většina práce schopných romských mužů a zvýšil se i počet romských zaměstnaných žen. Nejvíce jich pracovalo ve stavebnictví, zejména při výkopech a pomocných pracích, v odvětví služeb – jako metaři, při údržbě železničních tratí, řidiči v městské dopravě nebo v továrnách, dolech a hutích. (Davidová, 2004, s. 175)

Domácnosti s příjmem na úrovni životního minima pochopitelně nemají na bydlení, a tak je pro ně jedinou cestou, jak se dobrat nájmu bytu, žádost o byt obecní. Obce ale vesměs mají těchto bytů nedostatek. Byty jsou přidělovány obvykle na základě obecně závazné vyhlášky nebo směrnice, kterou schvaluje zastupitelstvo obce. Jednou z typických procedur distribuce bytů je pořadníkový systém. Žadatelům jsou přidělovány byty podle předem daných kritérií (počet dětí v rodině, zdravotní handicap) a čím více má uchazeč bodů, tím blíže je přidělení bytu. Kritéria pro přidělování bytů mají ale někdy nepříznivý dopad na nejhudší uchazeče, dokonce jsou někdy formulována tak, že nejpříznivěji dopadají na uchazeče romské. (Hirt, Jakoubek, 2006, s. 28)

2.2 Postavení Romů na trhu práce

V období let 1965-1968 byla zaměstnávána necelá polovina Romů v produktivním věku, evidováno bylo asi 20 tisíc negramotných. Životní způsob Romů se v uvedeném období měnil zčásti k lepšímu, i když jen v některých směrech a u určitých skupin. Zlepšováním podmínek materiálního života, zvláště sociálně ekonomické oblasti, se měl vytvářet základ pro změny ostatní. Naopak dynamika uvedených změn v mnoha ohledech plodila problémy nové. Cikánská otázka, přes mnohaletou snahu tehdejší společnosti, tak ani v tomto nemizí,

ale naopak narůstá. U Romů samotných dochází k postupné ztrátě dosavadních tradičních životních hodnot a jistot, aniž jsou nahrazovány hodnotami novými. Společenská izolace podstatné části romského etnika trvá a v jednotlivých místech se i prohlubuje. (Davidová, 2004, s. 213)

Vnitřní migraci ironicky vyvolal samotný stát krátce po druhé světové válce, když čeští zaměstnavatelé ve velkých městech, obzvláště severočeských a severomoravských regionech, horlivě nabírali romské pracovníky. Byli zde potřeba, aby nahradili nedávno vyhnané německé obyvatele a později, aby byla uspokojena poptávka po nekvalifikované pracovní síle. Výsledkem byly tisíce Romů, většinou z lokalit na východě Slovenska, aby se poprvé ve své historii stali významnou součástí hlavního proudu pracovní síly. (Jakoubek, 2008, s. 273)

V průběhu poválečného období došlo u cikánského obyvatelstva v České republice k velkým generačním změnám. Předělem se stal i konec roku 1989, kdy nové společenské zřízení kromě nových šancí pro Romy přineslo vážná rizika a problémy, související u mnoha z nich nejen s propadem do nezaměstnanosti. Prohloubil se vážný proces změn, což se projevilo v postupné deformaci či ztrátě příbuzenských i rodinných autorit, ve snížené se-mknutosti současné rodiny a ztrátě tradiční vzájemné pomoci. Mezi negativní jevy patří vznik lichvářství mezi vlastními lidmi, prostituce, gamblerství a narkomanie, ale i odkládání dětí do kojeneckých a dětských ústavů. (Jakoubek, Budilová, 2009, s. 264)

Po pádu komunismu v roce 1989 ztratilo mnoho Romských rodin svá předchozí, hlavně nekvalifikovaná zaměstnání, což bylo způsobeno kombinací dvou aspektů, které vedly k jejich výraznému zbídačení – ekonomické restrukturalizace a diskriminace. Občasné rasistické útoky spolu s rostoucími sociálními a obchodními tlaky na zachování romských komunit včetně jejich vystěhování, vyvolávaly znepokojení a tak se někteří členové těchto komunit rozhodli následovat své bližní a využít výhod větší volnosti pohybu k hledání lepších příležitostí v lépe prosperujících zemích západní Evropy. Některé skupiny romských rodin v Čechách byly schopné mobilizovat dostatečné zdroje, zariskovaly a vycestovaly do zemí západní Evropy, avšak jiné rodiny, které měly méně štěstí, byly pod tlakem bídy, dluhů a vystěhování vedeny k migraci opačným směrem – směrem na východ. Opustily své domovy v českých městských centrech a navrátily se do sídel na slovenském venkově, která opustili před mnoha lety.

Česká republika patří mezi státy, kde tradiční národnostní menšiny tvoří asi 5 % obyvatelstva. Tyto menšiny tvoří jak lidé, kteří jsou české většinové společnosti velmi podobní, např. barvou kůže, jazykem, historií, tak i lidé, kteří mají jinou tradici, odlišnou kulturu, a dokonce a antropologický zevnějšek. Mezi ně patří zejména početná skupina Romů. (Šišková, 2008, s. 88-89)

Obyvatelé sociálně vyloučené lokality obtížně získávají práci. A stávající právní úprava mu v tom příliš nepomáhá a typického příslušníka chudých vrstev znevýhodňuje oproti tomu, kdo pracuje na vyšším postavení. Rozlišujeme smluvní vztahy na dobu určitou a na dobu neurčitou, přičemž krátkodobé pracovní vztahy se nesmí opakovat. Výsledkem těchto omezení je, že získat práci na dlouhodobý pracovní úvazek je pro sociálně vyloučené prakticky nemožné. Zaměstnavatel v případě nekvalifikované pracovní síly zaměstná někoho jiného, což mu přináší stejné náklady a nemusí vytvářet pracovní místo na dobu neurčitou. Tímto mu to nepřináší žádné zhoršení podmínek a pro zaměstnance ale vytváří překážku získání dlouhodobějších jistot. (Hirt, Jakoubek, 2006, s. 82-83)

Míra nezaměstnanosti je mezi Romy dramaticky vyšší než mezi neromskými občany. Romové vykonávají nekvalifikované práce a méně vydělávají. Méněcenné postavení na pracovním trhu má mnoho vzájemně působících příčin. Nedostatečná motivace k práci, nedostatečné vzdělání, nízká mobilita, upřednostňování ilegální práce, zadluženost, diskriminace. Jedním z běžných stereotypů o Romech je, že jsou líní. Ale nižší snaha Romů na trhu práce je důsledkem jejich rodinné struktury. Většina romských rodin je závislá na pomoci dalších spřízněných rodin, které jim v době náhlé nouze půjčují peníze, poskytují jídlo nebo přístřeší. Tato vzájemná výpomoc je běžná, protože chudí Romové nemají úspory, o které by se mohli v dobách nouze opřít. Vytváření těchto solidárních sítí je nejlepší odpovědí na prostředí, které je do velké míry ovlivňováno politikou vlády. (Hirt, Jakoubek, 2006, s. 92-93)

Situace celé komunity romských obyvatel je charakteristická ztíženou situací a přístupem na trh práce. Údaje o míře nezaměstnanosti se opírají o počty Romů evidovaných na úřadech práce, kde dochází pravděpodobně k výraznému zkreslení z důvodu existence velkého množství neevidovaných nezaměstnaných. Romové jsou nejvíce postiženi dlouhodobou a opakovanou nezaměstnaností. Sezonní a příležitostné formy zaměstnání představují pro Romy, většinou muže, jednu z mála možností, jako prostřednictvím úřadu práce získat pracovní příležitost. Jsou zároveň skupinou, která tohoto způsobu pracovního uplatnění ve

velké míře využívá, a která o ně má zájem. Využívání této možnosti je také důvodem, proč z evidence úřadu práce odcházejí, ale po čase se do ní zase vrací. (Navrátil a kol., 2003, s. 62)

2.3 Výskyt ilegální práce

Mnoho oficiálně nezaměstnaných Romů ve skutečnosti pracuje tzv. načerno. Orientace na černou práci má však mnoho negativních dopadů. Smlouvy o práci načerno nejsou právně vymahatelné, a tak dělníci často přicházejí o výdělek. Taková práce bývá často nekvalifikovaná, což ztěžuje přechod do kvalifikovaného sektoru. Někteří zaměstnavatelé odmítají zaměstnat Romy z xenofobních důvodů. Jiní je odmítají přijmout, jelikož nejsou schopni rozpoznat kvalitu pracovníka, neboť podle rozšířeného názoru, mají Romové v průměru horší pracovní morálku. Diskriminace snižuje motivaci k získávání dovedností či pracovních návyků, a tak mohou být skeptická očekávání zaměstnavatelů nakonec potvrzena. (Hirt, Jakoubek, 2006, s. 103)

Dle Navrátila (2003, s. 62) závažným, avšak mezi příslušníky romské komunity, zejména muži, rozšířeným způsobem, jak mohou lidé vyloučení z oficiálního trhu práce získat pracovní příležitosti, jsou pracovní nabídky v rámci šedé ekonomiky. Zhruba každý druhý romský muž je alespoň jednou ročně tímto způsobem zaměstnán. Zejména v sezoně cestářských prací můžeme i jako náhodní kolemjdoucí odpozorovat složení tzv. dělnických part, které kopou výkopy, pokládají potrubí, asfaltují. V letních měsících je můžete vidat ve velkých městech velmi často a tímto právě se popírá tvrzení o líných Romech. Dá se přemýšlet i nad tím, kdo z nás pracovitých Čechů by byl ochoten a hlavně schopen těžce pracovat ve čtyřicetistupňovém vedru. Velmi problematickým rysem nelegální práce je, že je pro zaměstnavatele je výhodné zaměstnávání lidí, kteří nemají reálnou šanci získat práci, a kteří jsou málo informováni o dlouhodobých sociálních dopadech takového způsobu obživy. Tento způsob zaměstnávání je výhodný zejména z ekonomického hlediska, ale také z hlediska možnosti nedodržování zákoníku práce a manipulace se zaměstnancem.

Společenskou integrací rozumíme překonání historicko-podmíněné zaostalosti cikánských občanů a jejich včlenění do majoritní společnosti. Jedná se o postupný, dlouhodobý, více-generační proces. Nelze v krátké době podstatně odstranit staletí trvající působení negativních faktorů, které přivodily nepříznivý stav společenské integrace cikánských občanů. Velmi závažnými, na proces integrace zpravidla negativně působícími faktory jsou vzá-

jemné vztahy cikánského a ostatního obyvatelstva. Ve značné míře jsou averze a diskriminační postoje vůči cikánským občanům vyvolávány jimi mými, způsobem života a chováním, neschopností přiměřeně komunikovat, odlišnou hodnotovou orientací. Péče o integraci by měla být programově orientována ke zlepšování vztahů cikánského a ostatního obyvatelstva. (Davidová, 2004, s. 221)

Registrace na úřadu práce podmíněná pravidelnými návštěvami, je pro většinu romských uchazečů běžným rituálem. Romský uchazeč o zaměstnání z opakované zkušenosti ví, že s největší pravděpodobností žádnou nabídku pracovního místa nedostane, a pokud ano, tak místo v momentě jeho návštěvy bude z důvodu diskriminačních praktik zaměstnavatelů již obsazeno. Úředník na úřadě práce si je této situace vědom, ale ze svého hlediska musí formální přístup dodržet. Výsledkem je oboustranná tichá dohoda, která snižuje důvěru uchazeče v danou instituci a prohlubuje jeho demotivaci jakkoliv se snažit o zvýšení kvalifikace. Co se týče zmíněných diskriminačních praktik zaměstnavatelů, na které si často romští uchazeči stěžují a na které je v poslední době kriticky poukazováno, je třeba poznamenat, že se vždy nemusí jednat o diskriminaci rasisticky motivovanou. Svou roli sehrává fakt, že nevzdělaný, nekvalifikovaný, dlouhodobě nezaměstnaný romský uchazeč o zaměstnání neví, jak správně o místo žádat, jako vystupovat, aby udělal dojem. Takový uchazeč nemá dostatek zkušeností na trhu práce, není schopen s potenciálním zaměstnavatelem náležitě jednat, jeho první otázky na pracovní místo se vztahují na výši příjmu a k možnosti obejít pracovní dobu, což čím dál náročnějšího zaměstnavatele odradí. Souhrnem lze říci, že situace romské populace je uzavřena v bludném kruhu. Její naprostá většina je nevzdělaná a vzhledem k současnému nastavení trhu práce tak jen velmi těžko zaměstnatelná. Svou roli sehrávají i předsudky zaměstnavatelů vůči uchazečům jiné barvy pleti. Výsledkem je dlouhodobá nezaměstnanost, která ústí až v nezaměstnanost. Za daných okolností lidé ztrácejí návyk pracovat, nemají zkušenost ani naučenou dovednost, jak o místo usilovat. Daná situace má negativní dopad na mladou generaci Romů právě nastupující na pracovní trh. Tato generace nemá již žádné kontakty na zaměstnavatele minulého režimu, nikdy nepracovala a často neviděla pracovat ani své rodiče. Práce pro ně není hodnotou a nejsou nijak motivováni snažit se práci získat. (Navrátil a kol., 2003, s. 63)

3 NEZAMĚSTNANOST A CHUDOBA

Nezaměstnanost, velmi často dlouhodobá, je dnes trpkým údělem většiny našich Romů. Oficiální statistiky neexistuje, odhady odborníků se pohybují mezi 70 a 85 procenty. Tento stav je pro romskou komunitu jako celek katastrofální, protože ji demoralizuje a kriminalizuje. Příčin vysoké romské nezaměstnanosti je několik. Především je to malá poptávka po nekvalifikované práci, která je pro převážnou většinu Romů jediným reálným způsobem legální obživy. Velký vliv má i chybný systém sociálních dávek, který zvýhodňuje otce velkých rodin, žijících „na podpoře“, proti otcům zaměstnaným. Přijmout zaměstnání pro ně znamená pracovat zdarma, ne-li dokonce trati. A dokud to stát trpí, nedivme se Romům, že někdy berou dávky a současně pracují načerno. Chronické jsou dále stížnosti zaměstnavatelů a spolupracovníků na slabou pracovní morálku, nesolidnost a nespolehlivost romských zaměstnanců. I romští podnikatelé raději zaměstnávají Slováky nebo Ukrajince. (Říčan, 1998, s. 36-37)

Dle Navrátila (2003, str. 66) chudoba příslušníků romských rodin vyplývá zejména z jejich znevýhodněné situace na trhu práce. Příjmy dlouhodobě nezaměstnaných plynou pouze z dávek sociální péče. Životní minimum je nastaveno tak, aby překlenovalo pouze krátkodobou nepříznivou situaci. Proto se životní standard nemůže rovnat průměrnému životnímu standardu platnému v dané společnosti. Nedovoluje zejména nákup nových předmětů dlouhodobé spotřeby, či úhradu výdajů, vznikajících při nečekaných životních událostech, neumožňuje poskytnutí žádných forem finančních služeb a tím dále blokuje alternativní životní strategie.

Chudoba a dlouhodobá materiální deprivace je z výše uvedených důvodů pro sociálně vyloučené příslušníky romské komunity charakteristická. Kromě tohoto faktu vede chudoba k dalšímu vylučování – od znevýhodněného přístupu ke vzdělávání přes sociálně patologické chování po špatný zdravotní stav. Až do konce 80. let existovala u nás jakási záchranná síť sociálních kurátorů, tj. sociálních pracovníků při národních výborech, kteří se věnovali romským občanům. Mnozí z nich se naučili romsky a porozuměli romskému způsobu života, takže většina z nich měla i nezbytnou důvěru Romů samotných. Tato síť byla před několika lety zrušena a Romové musí nyní rozvíjet vlastní iniciativu a vytvářet si vlastní sociální a politické aktivity a zastoupení, dokonce i vlastní politické strany (Wolf, 2000, s. 99).

3.1 Diskriminace v dějinách a současnosti

Dle Říčana (1998, s. 70) diskriminací nazýváme nejčastěji poškozování příslušníků nějaké skupiny jednáním, která má úřední povahu. Dopustí se jí lékař, který odmítne ošetřit nemocného, úředník, který odmítne vydat stavební povolení, číšník, který odmítne obsloužit hosta atd., ale i soukromý zaměstnavatel, který nepřijme zaměstnance jen proto, že je Rom.

Diskriminace Romů je u nás běžná. Trestní zákon je nepostihuje, stanoví trest pouze za veřejné vyzývání k ní, přičemž veřejností se rozumí přítomnost více než tří svědků. Lze ji postihnout pouze jako přestupek, a to ještě spíše jen teoreticky. Existují nejen oficiální seznamy pracovních míst s „protiromskou doložkou“ tj. s upozorněním, že určitý zaměstnavatel nepřijímá Romy, ale dokonce i případy, kdy úřady odmítají přihlásit Romy k trvalému pobytu, čímž jim znemožňují získat státní občanství. Jednou z forem diskriminace při přijímání do zaměstnání je, že je sice nabídnut pracovní poměr, ale za tak nepříznivých platových nebo pracovních podmínek, že uchazeč nemůže nabídku přijmout.

Romové pokládají za diskriminační jednak neochotu, s jakou se setkávají při vyřizování svých záležitostí na úřadech, jednak nedostatečnou ochranu, kterou jim zajišťuje policie a justice před rasovým ponižováním a fyzickými útoky členů a sympatizantů extrémistických stran a skupin. (Nečas, 1999, s. 116)

Politici s oblibou říkávají, že klíčem k vyřešení romského problému je vzdělání. Ale jakkoli nelze pochybovat o jeho důležitosti, samo o sobě problémy nevyřeší. V Makedonii, která pro vyšší vzdělávání Romů učinila mnoho, je dvacet procent vysokoškolských absolventů z romských rodin nezaměstnaných, oproti šesti a půl procentům ostatních vysokoškoláků (Niedek, 2013, s. 275).

Dle Matouška (2001, s. 274) v autoritativní společnosti může navíc sklon menšiny k závislosti na vůdci korespondovat s převažujícími zvyklostmi. V převážně partnersky orientované společnosti může být tentýž sklon bariérou integrace lidí, kteří nejsou zvyklí samostatně vyjednávat a přejímat odpovědnost. O partnersky orientované kultuře se kromě toho musí ofenzivní boj za zájmy menšiny jevit jako zbytečný brutální postup.

Řešení některých základních romských otázek na vládní úrovni je sice slibným, ale zatím ojedinělým pozitivním krokem, který nicméně směřuje k řešení celkové situace. Romové totiž představují nejen svéráznou etnickou skupinu, ale i výraznou kulturní a sociální skupinu a řešení těchto otázek není tedy jen věcí příslušných odborníků. Tuto komplexní pro-

blematiku lze řešit jak metodickými postupy, tak integrálním přístupem a v součinnosti všech zainteresovaných složek. Neboť žijeme v jedné republice společně a máme nejen společná demokratická práva, ale také společné povinnosti. Na tahu je dnes Občanská iniciativa a to nejen z romské, ale především z české strany. Důležitý je ucelený kulturní a sociální program rozvoje romského etnika a společný dlouhodobý a celostátní systém výchovy z vzdělávání Romů v České republice. (Wolf, 2000, s. 101)

Diskriminativní jednání lze dále rozlišovat s přihlédnutím k tomu, zda rasová diskriminace vůči Romům má povahu úmyslného či vědomého chování, nebo zda úmysl chybí a diskriminace je obsažena jako vlastnost v povaze určitých systémů. V aktech úmyslné diskriminace jde o chování s dosahem k rasově, národnostně či etnicky odlišnému jedinci, jemuž je odírána příležitost se zcela konkrétním obsahem (např. odírání určité pracovní příležitosti s ohledem na rasovou odlišnost). (Frištenská, 1999, s. 256)

Vědomá diskriminace se uplatňuje na trhu práce, kde zaměstnavatelé inzerují volná místa s tzv. protiromskou doložkou a odmítají na tato místa přijímat uchazeče z řad Romů, stejně jako v poskytování služeb, kde restauratéři a majitelé zábavných zařízení, tančiren a diskoték, nechtějí obsluhovat romské hosty a zakazují jim vstupovat do svých podniků. (Nečas, 1999, s. 117)

3.2 Příčiny nezdaru uplatnění v zaměstnání

S příchodem změn, jež přinesl rok 1989, se znovu probouzí i emancipační hnutí potlačené na začátku sedmdesátých let. Romové odmítají roli pasivního objektu „všestranné péče“, zakládají politické strany a hnutí. V prvních polistopadových volbách se pak zástupci Romské občanské iniciativy na kandidátkách OF dostávají do parlamentu. S postupným rozvojem občanské společnosti ministerstvo vnitra záhy registruje desítky romských občanských sdružení, které svoji práci zaměřují především na vzdělání a rozvoj kultury. (Fraser, 1992, s. 283)

Snížila se potřeba méně kvalifikované a zastupitelné pracovní síly, tzn. nekvalifikovaných pracovních sil s nízkou úrovní kvalifikace, která je postupně nahrazována výkonnější mechanizací nebo jedinou kvalifikovanější pracovní silou, dále se snížila potřeba méně kvalifikovaného obslužného personálu, který nahradila práce rodinných příslušníků, často neodpovídají kvalifikací a nižší mzdou. Návrat k soukromé formě vlastnictví půdy vedl

k intenzivnějšímu obhospodařování této půdy rodinnými příslušníky, a jednak k omezení plochy obdělávané půdy jak pod vlivem tlaku trhu na určité plodiny, tak intenzivnějšímu využívání mechanizace. Toto vše dohromady snižuje potřebnost pomocných a sezónních pracovních sil. (Kaplan, 1999, s. 357)

V rámci romské komunity se také výrazně projevuje prvek vyloučení z finančních a komerčních služeb, které jsou poskytovány. Tento druh vyloučení je těsně propojen s postavením Romů na trhu práce. Romové nacházejí pracovní uplatnění především v rámci příležitostných prací, případně v rámci šedé ekonomiky, kde uzavírají nechráněné pracovní vztahy. Podmínkou pro poskytnutí některého z forem úvěru je však stálý příjem a trvalý pracovní poměr (Gabal, 1999, s. 72)

Dle Říčana (1998, s. 37) krátkodobé vyhlídky na zvýšení zaměstnanosti Romů jsou nepříznivé, Pracovníci pověřeni vzděláváním dospělých Romů se stěžují na nepatrný zájem o zvýšení kvalifikace. Přitom dokončení ekonomické transformace vede ke zvýšení celkové nezaměstnanosti v ČR. Což postihuje opět především Romy. Valná část mladé romské generace počítá s trvalou nezaměstnaností a s podobnou existencí, jakou vede většina Romů v západní Evropě. Naše romská mládež neví, že i tam končí éra štědrého sociálního státu. Vysoká nezaměstnanost Romů má především přímé ekonomické důsledky. Představuje velké břemeno pro celou společnost a snížení životní úrovně většiny rodin, jejichž živitel je bez práce. Ještě závažnější jsou však i nepřímé důsledky nezaměstnanosti. Ty spočívají především v tom, že nezaměstnaný tráví většinu času zahálkou, která ho postupně demoralizuje a bere mu zdravé sebevědomí, často také deprimuje. Nezaměstnaný přirozeně hledá jiné způsoby získání prostředků, jako jsou žebrota, drobné krádeže na úrovni přestupků i závažné trestné činy. Častá je dnes romská prostituce, kuplířství a prodej drog. Veřejnost na to vše reaguje zvýšením averze a upevněním předsudků proti Romům jako celku.

I kdyby nezaměstnanost Romů zůstala na současné úrovni, její rozkladný vliv na celou romskou komunitu se bude prohlubovat. Demoralizace člověka, který je bez zaměstnání čtyři roky, není ještě tak zlá, jako je úpadek toho, kdo nepracuje sedm nebo deset let. Celkové zhoršení životních podmínek příslušníků romské komunity, které někteří z nich vyrovnávali nezákonnými způsoby obživy, přestupkovou a kriminální činností, se zpětně odrazilo ve zvýšeném napětí mezi většinovou a menšinovou komunitou, v nezájmu a netečnosti majority. Dezorientace příslušníků romské menšiny, prudká změna jejich ve městě nabytého, ale ještě neupevněného sociálního statusu a zejména lhostejnost a přehlížení je-

jich základních požadavků a mizejících sociálních jistot, vedla k radikalizaci určitých vrstev romského obyvatelstva. Tato radikalizace prohloubila vzájemné nedorozumění a z pohledu převážné části romského etnika se stala majoritní společnost „hlavním nepřítelem“ odpovědným za nové vzniklou situaci. V poměrně krátkém časovém období se změnila situace na trhu práce, pod jejímž tlakem ztráceli Romové relativně dobré materiální a sociální zabezpečení. K největšímu problému příslušníků romské komunity z hlediska uplatnění na trhu práce patří nízká vzdělanostní úroveň. Jednou z mála forem, kterou pracující Romové mohli využít a bohužel na rozdíl od neromských pracovníků velmi zřídka využívali, bylo získání různých certifikátů opravňujících k výkonu určitých činností, jako jsou průkazy posádek stavebních strojů, řidičských průkazů motorových vozidel, paličů, svářečů apod. V dnešní době jsou i tyto možnosti omezené, protože zaměstnavatelé požadují často finanční příspěvek na kurzy, stabilitu pracovního zařazení a zapojení do kolektivu, což jsou podmínky, které si Romové ani neuvědomují. (Kaplan, 1999, s. 358 - 359)

Jak uvádí Samková (2011, s. 51-52), nemožnost vlastního uplatnění přináší i další společensky nebezpečný fenomén, totiž nudu. Nuda je definována jako „duševní stav“, v němž člověk projevuje absolutní nedostatek zájmu o své obvyklé denní aktivity. Nudící se člověk, i když by se rád v nějaké aktivitě angažoval, nedokáže se pro žádnou nadchnout ani v ní pokračovat. Možná že neschopnost Romů vytrvat u jedné činnosti, například chodit pravidelně do práce tak, jak jim je členy majoritní společnosti opakovaně a neustále vytýkáno, je ve skutečnosti otupělost. Nuda je podle soudobých psychologických poznatků způsobená chronickými depresivními stavby, které jsou spojeny s jistou poruchou pozornosti.

Romská psychika se v některých aspektech odlišuje od psychiky neromských obyvatel. V každodenní praxi se projevují odlišné vzorce chování a jednání, které je třeba chápat jako přímé důsledky specifických rysů a dekodovat je na základě znalostí horizontů romské psychiky. (Bakalář, 2004, s. 1)

Rodiče a prarodiče současné romské populace v České republice žili po dlouhá staletí mimo majoritní společnost a pouze příležitostně se podíleli na společenské výrobě. Tím si vytvářeli komplikovaný vnitřní vztah k práci i k různým institucím sociálního zabezpečení. Potomci těchto „přistěhovalců“ nepochopili příčiny svého současného sociálního a životního postoje, a výhody, které jim poskytoval stát, brali jako samozřejmost. Pod patronací státu si zvykli na to, že mohou bezstarostným způsobem nakládat se svým zaměstnáním a

mít na ně při nedostatku pracovních sil nereálné požadavky. Neschopnost setrvat delší dobu na jednom pracovišti vycházela patrně ze staletého způsobu kočovného života a byla podporována třemi faktory. Ekonomickými, tj. daným způsobem obživy, jež předurčovaly romským rodinám přemísťovat se od jara do podzimu do dalších lokalit. Dále politickými, kdy romské komunity byly trvale pronásledovány a vyhošťovány z různých území a dávaly se do pohybu, jakmile cítily nepřátelské ovzduší. A také sociálními, kdy si velké podniky navykly na časté beztrestné měnění pracovních míst a vytvářely k tomu podmínky tím, že tolerovaly absenci v práci nahrazením dovolené nebo neplaceného volna. (Kaplan, 1999, s. 361)

3.3 Státní politika vůči Romům

Období krátce po roku 1989 patřilo pro Romy a jejich ambice k těm šťastným. Odhodlání připojit se k proudu změn. Ale na druhé straně probíhal i jiný děj, který pohledem zvenčí nebyl tak viditelný. Nový stát vsadil všechno na národnostní a tím i občanskou emancipaci Romů. Během formování státní podpory rozvoje romské kultury, tradic, literatury apod. však tiše a nenápadně, zato však velmi rychle, probíhal strmý sociální propad většiny příslušníků etnických Romů. Romové přicházeli jako první skupiny obyvatel o práci, o sociální pomoc a nakonec i o bydlení. (Frištenská, Víšek, 2002, s. 49 - 50)

Za vzájemné spolupráce veřejného ochránce práv s ústředními orgány státní správy vznikla při Ministerstvu vnitra pracovní skupina, která dostala za úkol zpracování praktického a použitelného návodu pro obce a města, který by jim pomohl předcházet rozšiřování a tvorbě sociálně vyloučených lokalit. Obsahuje informace, které mohou obcím sloužit pro práci s osobami ohroženými sociálním vyloučením nebo již sociálně vyloučenými. Je nepostradatelným faktem, že obce mají nejbližší ke svým obyvatelům a nejlépe mohou včas využít nástroje pro jejich rozšiřování. Zahrnuje dotační programy využitelné pro sociální bydlení, pro podporu terénní práce, programy využitelné pro zlepšení života, pomoc rodinám s dětmi, případy oddlužení, exekuce apod. (Doporučení pro obce a města, 2009, s. 45)

Pro bezpodmínečně nezbytnou společenskou akceptaci musí být řešení romské problematiky věcí politické dohody mezi politickými stranami. Problém musí být odpolitizován a řešení se nesmí stát nástrojem politického boje. Formulace politické koncepce programu integrace by měla být přenesena na půdu Parlamentu České republiky. Nekompromisně řešit problém diskriminace a zabránit projevům rasového násilí, dostupná nabídka v oblasti

vzdělávání, sociální pomoci, pomoci na trhu práce, podpora rozvoje romských elit, trvalá komunikace s Romy, prováděných cílených výzkumů v romské komunitě. (Frištenská, 1999, s. 501 - 503)

Dle Hladíka (2006, s. 25) je multikulturní výchova intencionální (záměrné) edukační (výchovně vzdělávací) působení na jedince s cílem dosáhnout změn jeho osobnosti, které jedince připraví na život v multikulturní společnosti.

V poslední době se stále více diskutuje otázka efektivity projektů nevládních neziskových organizací. Je ovšem obtížné zodpovědět otázku, v jaké míře tyto organizace přispívají k dosahování cílů, které na vládní úrovni nebyly dosud jasně specifikovány. Přitom definice cílů aktivit vůči romské komunitě je klíčová nejen ve vztahu k činnosti nestátních neziskových organizací, Otázka cíle, kterého má být při řešení problémů romské komunity dosaženo, je samozřejmě určující pro povahu intervencí na všech úrovních. (Višek, 2003, s. 189)

Z legislativních opatření nově vzniklé ČR se Romů nejvíce dotkl zákon č. 40/1993 Sb. o nabývání a pozbývání státního občanství, který vstoupil v platnost ke dni rozpadu federace. Z většiny Romů na území ČR se tak ze dne na den stávají cizinci, a to v zemi, kde se narodili, vyrostli, vychovali své děti nebo vnuky. Na rozdíl od ostatních však většina Romů nebyla s to splnit podmínky zákona, projí byrokratickým řízením a včas státní občanství ČR zvolit. Občanství ČR se tak k dnešnímu dni nepodařilo nabýt tisícům dospělých Romům, jejich rodinných příslušníkům a stovkám romských dětí v zařízeních náhradní péče. Postavení nelegálních cizinců je dále kriminalizuje. (Fraser, 1992, s. 284)

Většina opatření ve prospěch zlepšení postavení romské menšiny se musí opírat o intenzivní sociální práci. Je zapotřebí propracovat metodiku práce s menšinami a dořešit lépe profesionální postavení sociálních pracovníků, stejně jako romských poradců v systému státní správy v ČR, včetně pracovních náplní a mzdového ohodnocení. Zvláště se osvědčují „nízkoprahové“ aktivity, které poskytují podporu přímo v místech s vysokou koncentrací romské populace. Jde zejména o projekty typu terénní sociální práce. Výraznou finanční podporu zaslouží rozšiřování činnosti komunitních center, domů na půli cesty a dalších konkrétních institucionálních forem prevence sociálně patologických jevů. (Haišman, 2003, s. 164)

V souvislosti s potřebou zdokonalovat stále se rozšiřující interkulturní komunikace mezi lidmi různých zemí, se vyvinul pojem Interkulturní kompetence, který Průcha (2010, s. 46) popisuje jako způsobilost jedince realizovat s využitím osvojených znalostí o specifických etnických kultur a příslušných dovedností efektivní komunikaci a spolupráci s příslušníky jiných kultur.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Plán výzkumu odráží požadavky výzkumného problému, výzkumných otázek a výběru výzkumného vzorku. Zároveň vystihuje zvolené postupy a metody výzkumu, kterými bylo dotazníkové šetření.

4.1 Výzkumné cíle

Cíle výzkumu se soustředí na zjištění příčin vysoké nezaměstnanosti Romů. Je zaměřen na hledání činitelů a okolností, působících na neuspokojivé výsledky při hledání práce. Hlavním cílem je tedy oslovit jednotlivé Romy a zjistit, jaké faktory působí na jejich uplatnění na trhu práce, proč se jim nedaří práci nalézt, co dělají všechno proto, aby uplatnění našli a tím změnili svůj dosavadní způsob života. Záměrem je také ověřit, zda se uvedené faktory ztotožňují s určitými okolnostmi, jakou sami uvádějí a to je lokalita s vysokou nezaměstnaností nebo nízká vzdělanost.

Cílem mé práce bylo zjištění, jaké vlivy působí na zaměstnanost Romů, z jakých důvodů se jim nedaří uplatnit na trhu práce, nebo co by jim případně mohlo pomoci při hledání zaměstnání. Další otázky, na které jsem se snažila zodpovědět, byly následující:

- Jaký význam má pro romské občany práce?
- Co dělají sami pro dosažení vyššího vzdělání?
- Co sami využívají pro nalézání práce?
- Jaké jsou jejich zkušenosti s hledáním zaměstnání?
- Jestli se osobně setkali s diskriminací ze strany zaměstnavatele?
- Jak jim pomáhá úřad práce a zda jim nabízí vhodné zaměstnání?

Dalším cílem je zjistit, jaké skutečnosti mají pro Romy největší význam z hlediska jejich spokojenosti v životě, co více upřednostňují a co je pro ně méně podstatné.

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří občané romské národnosti, kteří se potýkají s dlouhodobou nezaměstnaností. Oslovení byli respondenti považující sami sebe za příslušníky romské komunity, kteří současně souhlasili s provedením výzkumného šetření a následným zpracováním získaných údajů. Oslovila jsem 60 respondentů, z toho 30 žen a 30 mužů. Většina z nich je dlouhodobě vedena v evidenci úřadu práce. Všichni respondenti byli osobně osloveni a seznámeni s cílem a průběhem výzkumu. Zdůrazněna byla i anonymita výzkumného šetření.

4.3 Výzkumné metody

Za metodu kvantitativního výzkumu byl zvolen dotazník, který umožnil získat informace od většího počtu respondentů. Cílem bylo zjistit, jaké jsou hlavní důvody vysoké nezaměstnanosti Romů v České republice a jaké je jejich vlastní úsilí ke změně této situace.

Jak uvádí Gavora (2000, str. 99), je dotazník způsob kladení otázek, na které získáváme písemné odpovědi. Umožňuje získat údaje od velkého počtu odpovídajících v krátkém časovém úseku.

Pro zjištění doplňujících otázek byly voleny i otázky uzavřené. Cílem dotazníku bylo zjistit, jaké vlivy působí na respondenty při hledání práce a co je hlavní příčinou jejich dlouhodobé nezaměstnanosti. Byly sledovány tyto okruhy:

- Sociodemografické údaje o respondentech.
- Nejvyšší dosažené vzdělání.
- Délka evidence uchazeče o zaměstnání na ÚP.
- Nabídka vhodného zaměstnání.
- Využití možnosti nelegální práce.
- Využití možností a motivace při hledání zaměstnání.
- Příčiny nezdarů.

Předvýzkum se provádí na malém počtu osob a jeho cílem je zjistit, zda výzkumný nástroj, který byl zvolen, funguje, a jak (Gavora, 2000, str. 69). Na základě jeho výsledků pak lze navržený dotazník upravit.

K ověření vhodnosti a srozumitelnosti otázek použitých v dotazníku jsem provedla předvýzkum, při kterém bylo osloveno 10 respondentů. Na základě výsledků tohoto šetření jsem následně provedla úpravu několika položek tak, aby jim respondenti lépe rozuměli. Některé otázky byly formulovány tak, aby dotazník nebyl časově náročný, a aby mu respondenti věnovali dostatečnou pozornost. Zároveň jsem se přesvědčila, že klienti nebudou schopni vyplnit dotazník samostatně.

Dotazník byl sestaven v souladu s výzkumnými cíli a vystihuje reálnou podstatu ze života nezaměstnaného romského obyvatelstva. Dotazník má celkem 16 položek, většinou otevřených, ale také je tam otázka škálová. Respondenti volili své odpovědi na škále 1 – 6, přičemž 1 znamená nejdůležitější a 6 znamená nejméně důležité.

Úvodní otázka zjišťuje pohlaví respondentů, celkově dotazník vyplnilo 27 mužů a 33 žen. V otázce č. 2 se zobrazuje věk respondentů od věkové hranice 18 let do věkové hranice 50 let a více. Nejvíce respondentů bylo ve věku 18 až 25 let. Otázka č. 3 se zabývala nejvyšším dosaženým vzděláním respondentů, které bylo ve většině případů vzdělání základní.

Otázka č. 4. měla za úkol zjistit, jestli jsou respondenti v zaměstnání, nebo vedeni v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání, případně jsou příjemci invalidního důchodu, nebo, a to se týkalo většinou žen, jsou na mateřské dovolené. U této otázky bylo zjištěno, že většina je vedena v evidenci úřadu práce, načež další otázka a to 6., 7. a 8. zjišťují, jakou dlouhou dobu tato evidence trvá, jestli jim úřad práce po dobu trvání evidence nabízel vhodné zaměstnání, nebo případně rekvalifikace v jiném oboru.

Na tyto otázky navazuje otázka č. 9. a to, jestli mají zkušenosti s nelegální prací, přičemž většina Romů – mužů odpověděla ano. Ženy s touto činností zkušenosti nemají.

Otázkou č. 10. a 11. jsem získala odpovědi na otázku, jaké vzdělání dosáhli rodiče respondentů, a jaké bylo jejich povolání. Při odpovědích bylo zjištěno, že většina rodičů respondentů absolvovala základní vzdělání a co bylo překvapující, celkem všichni jejich rodiče pracovali. Jejich profesí byl většinou dělník ve stavebním průmyslu nebo dělnice v živočišné výrobě.

Otázka č. 12. byla směřována tak, aby odpovídali, co dělají proto, aby se jim podařilo zařadit do pracovního procesu. Téměř většina z nich využívá osobní styk se zaměstnavatelem, nebo nabídku z úřadu práce, nebo inzeráty z novin. Mladá generace dává přednost nabíd-

kám na internetu. Co se týče agentury práce nebo poradenské činnosti, jsou Romy téměř nevyužity, i když se některé v této oblasti vyskytují. Uváděli i jiný způsob pomoci a to většinou přes své známé nebo kamarády.

Na tuto otázku navazuje otázka č. 13. a to, jestli se při hledání zaměstnání setkali s diskriminací ze strany zaměstnavatele. Tady odpovídala většina z mužů shodně, že je to hlavní důvod, proč práci nedostanou. I ženy se s ní setkali.

Na otázku č. 14., jakou hlavně mají motivaci pracovního procesu, odpovídá většina finanční motivaci, ale jsou mezi nimi i takové odpovědi, jako nechci zažívat nudu, nebo nechci jenom tak sedět doma.

Otázka č. 15. by měla dát odpověď na to, čím si sami myslí, že se jim nedaří práci nalézt. Jednoznačná odpověď zněla, že je to způsobeno lokalitou s vysokou nezaměstnaností a hned za ní to bylo předsudky zaměstnavatelů. Jen velmi nízký počet respondentů odpovídá, že je důvodem nízká vzdělanost.

Že na první místo z hlediska úspěšnosti života řadí Romové svoji rodinu, je patrné na otázce č. 16. Tato otázka je škálová, kde měli možnost si vybrat na škále od č. 1. až 6., co je pro ně nejdůležitější. Hned za rodinou je to zdraví, na dalším místě peníze a práce.

4.4 Způsob sběru a vyhodnocení dat

V průběhu měsíců prosinec 2013 až únor 2014 jsem prováděla dotazníkové šetření u jednotlivých romských respondentů. V úvodní fázi jsem respondenty informovala o svém studiu, jeho zaměření a účelu dotazníkového šetření.

Poté, co mi respondenti poskytli souhlas s vyplněním dotazníku, jsme přešli k samotnému dotazování. Osobně jsem každému respondentu přečetla vždy danou otázku, vysvětlila možnou odpověď a jejich odpovědi zaznamenávala do jednotlivých kolonek. Osobní účast mi umožnila zajistit správné zaznamenávání, jejich odpovědi a zároveň poskytnout respondentu vysvětlení v případě, že se vyskytly nejasnosti v položené otázce. Dotazníky byly vyplňovány v domácím prostředí respondentů a čas věnovaný jednomu respondentovi se pohyboval v rozmezí 15 – 20 min a bylo patrné, že nad některou otázkou déle přemýšlí. Ještě před odpovědí museli být znovu instruováni.

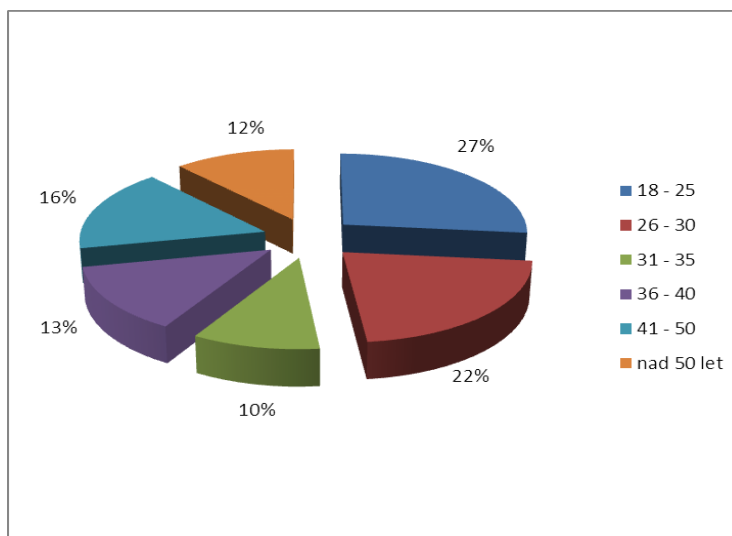
5 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

Osobní účastí při vyplňování dotazníků jsem si zajistila nejen jejich celkovou návratnost, ale také správné označení zvolených odpovědí. Přesto byla po shromáždění všech dotazníků provedena kontrola úplnosti a správnosti zaznamenaných údajů.

Informace získané dotazníkovým šetřením byly zpracovány v rámci jednotlivých položek. Zjištěné hodnoty byly zaznamenány do programu MS Excel. Zaznamenané údaje jsou uváděny převážně v grafech.

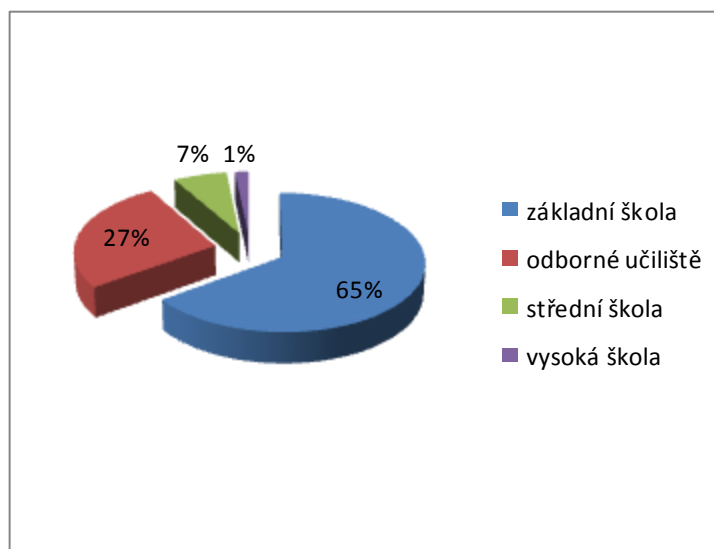
Na závěr následuje shrnutí výsledků výzkumu a samotný závěr, který bude obsahovat, na co jsem se ve své práci zaměřila, co jsem popsala v její teoretické části, které pojmy jsem vysvětlila a blíže specifikovala. Co jsem chtěla přiblížit současné společnosti, s čím jsem ji chtěla seznámit, poukázat na vlivy působící na nezdar při hledání zaměstnání a pomoci najít jejich východiska.

Graf č. 1: Věk respondentů.

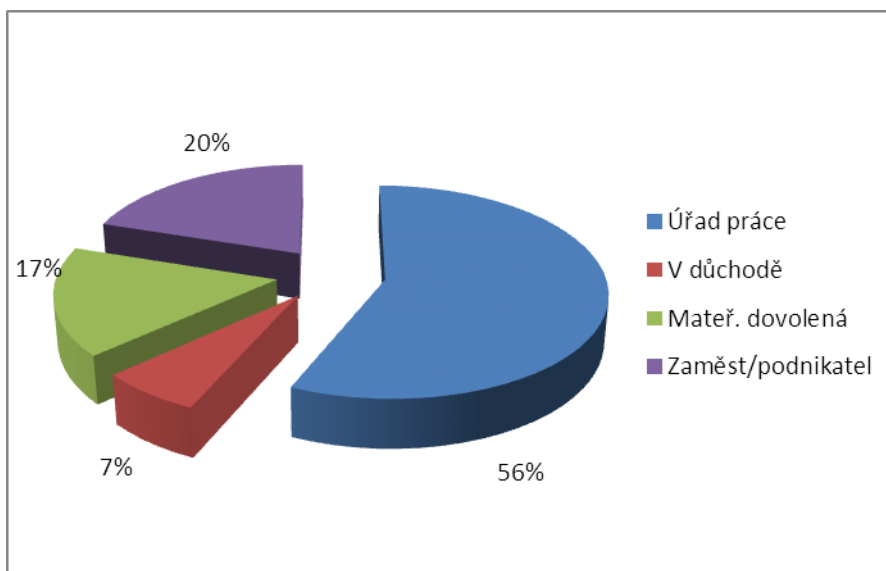
Graf znázorňuje věkové složení respondentů, nejmladší od 18 let do 25 let v počtu 16 Romů, další věková skupina je od 26 – 30 let v počtu 23 Romů, další věkovou skupinou byla skupina od 31-35 let v počtu 6 Romů. Do věkové skupiny od 36-40 let patří 8 Romů, do věkové skupiny od 41-50 let 10 Romů a poslední skupinou byli respondenti nad 50 let, kterých bylo v počtu 7.

Graf č. 2: Dosažené vzdělání.

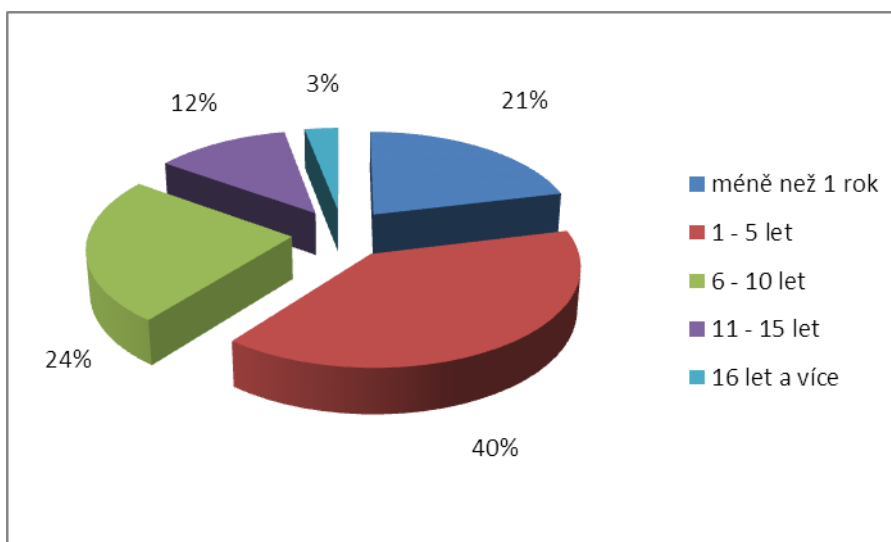
Podle tohoto znázornění většina respondentů absolvovala základní vzdělání a to 65 % Romů, 27 % jich absolvovalo odborné učiliště a jen velmi malé procento střední školu a vysokou školu.

Graf č. 3: Zaměstnání v současné době.

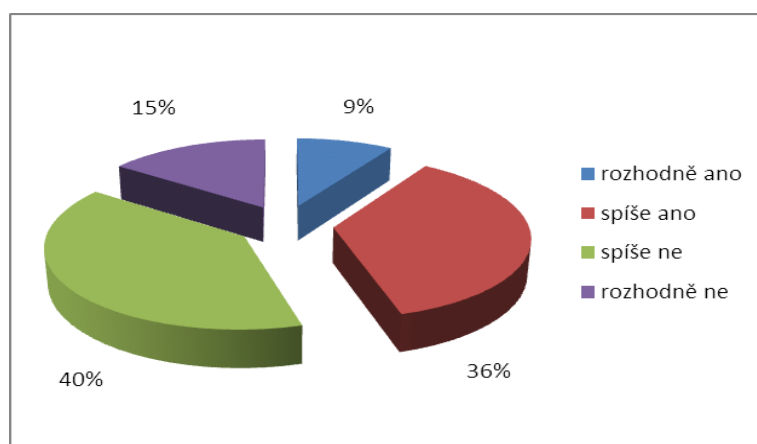
Výše uvedený graf znázorňuje, co v současné době respondenti vykonávají. Většina z nich, z celkového počtu 60 respondentů, je jich vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a to v počtu 34 (56 %), dále je jich 12 (20 %) v zaměstnání, 10 žen (17 %) je na mateřské dovolené a pouze 4 (7 %) jsou příjemci invalidního důchodu.

Graf č. 4: Délka evidence na úřadu práce.

V případě že v současné době jsou respondenti vedeni v evidenci Úřadu práce, většinou délka jejich evidenci je 1-5 let a to u 13 z nich (40%), dalších 8 (24 %) je v evidenci ÚP od 6 – 10 let, ve věku od 11-15 let jsou vedeni pouze 4 respondenti (12 %) a jen 1 (3%) je v evidenci 16 let a více. Na dotaz, zda využili někdy možnosti vykonávat nelegální práci, z nich většina odpověděla ano, převážně to bylo u mužského zastoupení. Ženy většinou odpovídali, že nevyužili a někteří muži občas.

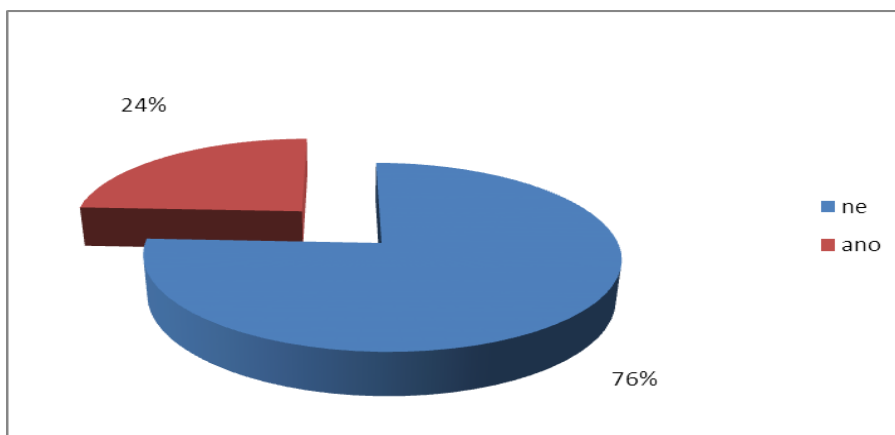
Graf č. 5: Možnosti nabídky vhodného zaměstnání.

Na tomto znázornění je patrné, že Úřad práce z celkového počtu 60 respondentů nabídnul vhodné zaměstnání 12 respondentům (36 %), ale na druhé straně uváděli, a to v celkovém počtu 13 (40 %), že jim vhodné zaměstnání nabídnuto spíše nebylo. 5 (15 %) respondentů uvedlo, že jim rozhodně zaměstnání nabídnuto nebylo. Pouze Většina dotázaných odpoví-

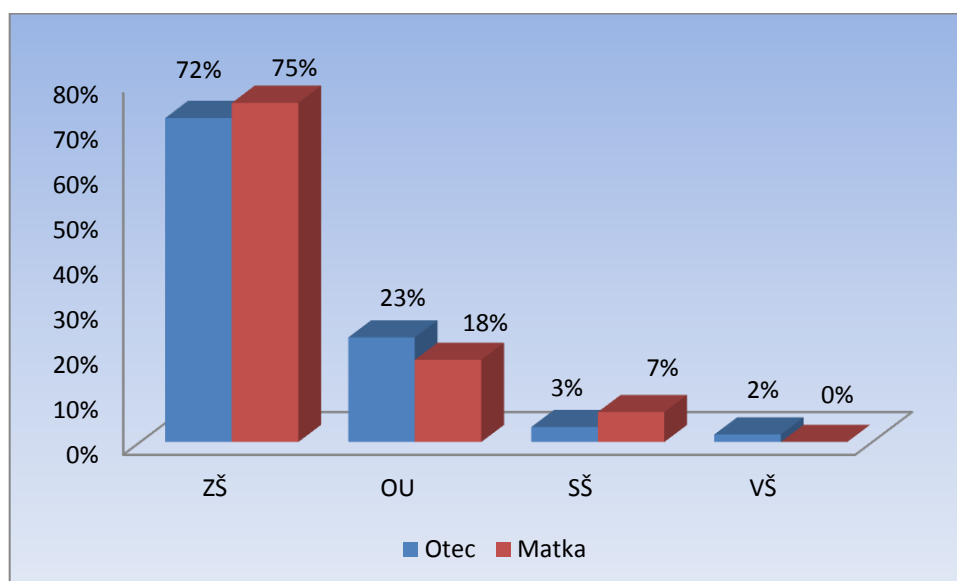
dala téměř stejně, že i když jim zaměstnání nabídnuto bylo, stejně nakonec přijati nebyli. To se odráží v grafu č. 13., kdy si ve většině případů respondenti myslí, že to bylo z diskriminačního důvodu.

Graf č. 6: Nabídka rekvalifikace v průběhu evidence ÚP.

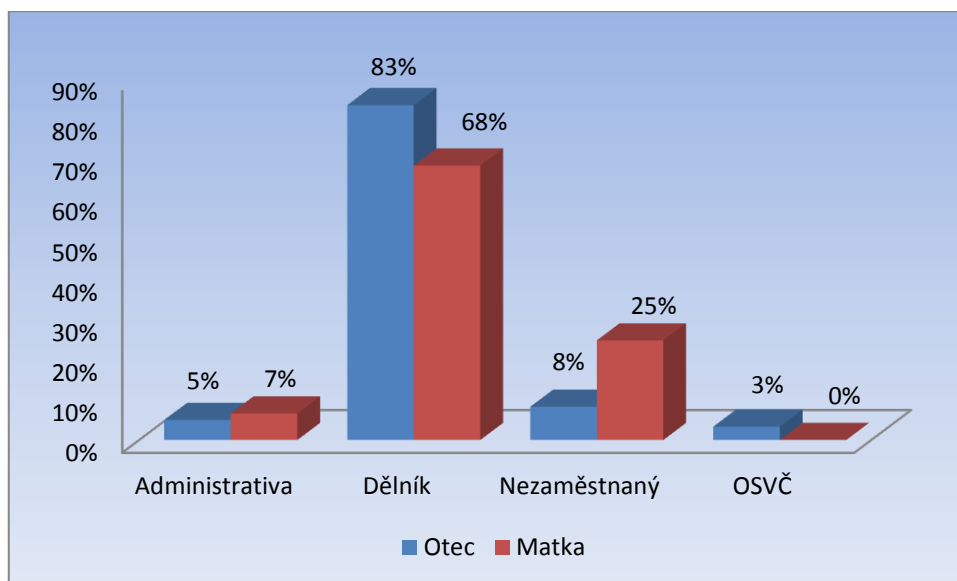
Rekvalifikace byla nabídnuta Úřadem práce pouze u 8 (24%) respondentů, a většina z nich 24 (76 %) jich uvedla, že jim rekvalifikace nabídnuta nebyla. Po absolvování rekvalifikace se jim však nepodařilo do zaměstnání nastoupit.

Graf č. 7: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů respondentů.

Z tohoto grafu je jasně vidět, že většina respondentů má dosaženo základní vzdělání a to v počtu 72 % a 75 %, v počtu 23 % a 18 % jich absolvovalo OU, pouze 3 % a 7 % jich absolvovalo SŠ a muži v počtu 2 % VŠ.

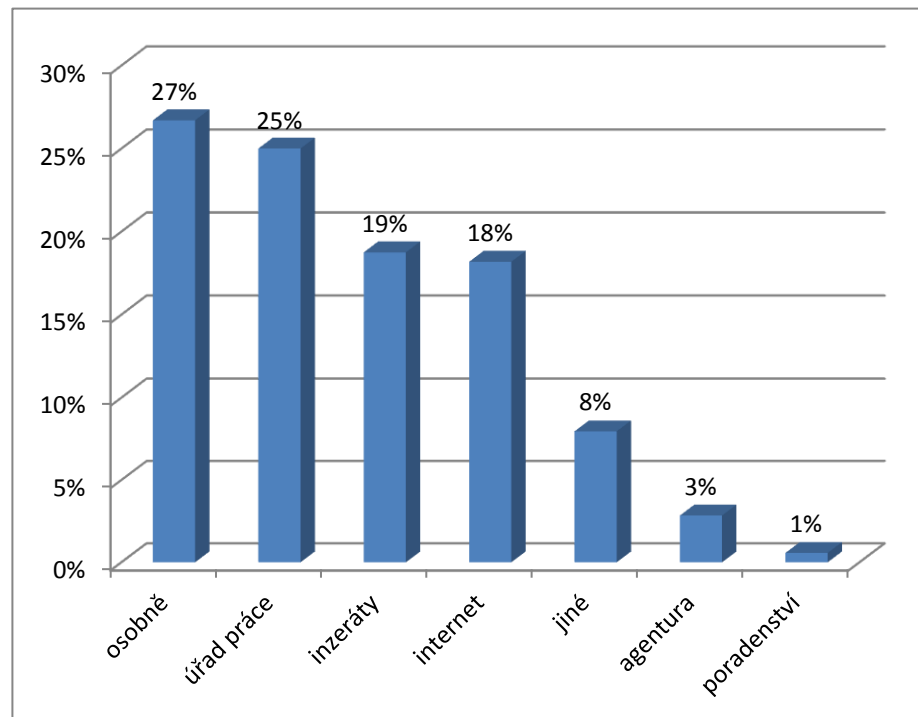
Graf č. 8: Profese rodičů respondentů.

Z grafu č. 8 vyplývá, že většina rodičů dnešní mladé romské generace byla zaměstnána a to muži v počtu 43 (83 %), ženy v počtu 45 (68 %).

Muži pracovali převážně v dělnických profesích stejně tak i ženy, výjimečně se objevuje práce v administrativě a to u mužů v počtu 3 (5 %), u žen v počtu 4 (7 %), nebo pracovali jako osoby samostatně výdělečně činné - muži počtu 2 (3 %). Zbytek z celkového počtu 60 respondentů je jich vedeno v evidenci ÚP v počtu 5 (8 %) a ženy v počtu 15 (25 %).

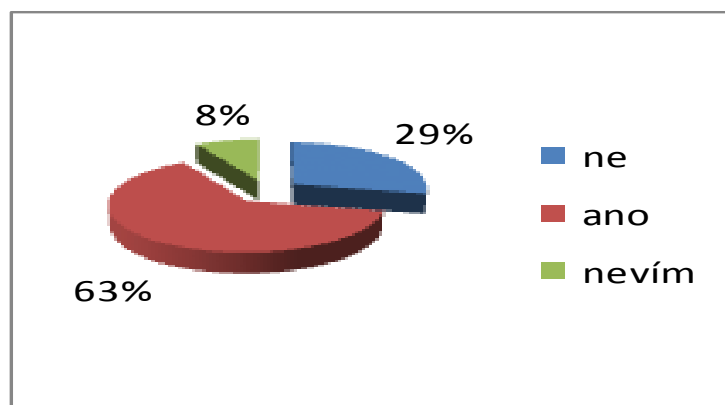
Graf č. 9: Využití pomoci při hledání zaměstnání.

Ze znázorněného sloupcového grafu vyplývá, že většina Romů využívá při hledání zaměstnání osobního setkání se zaměstnavatelem a to v počtu 47 (27 %), těsně za ní využívají nabídnutou práci přímo z ÚP v počtu 44 (25 %), dále 33 (19 %) Romů využívá nabídky z inzerátů z novin. Téměř nepatrné procento využívá agentur práce a poradenskou činnost, zřejmě proto, že v těchto lokalitách se nevyskytují.

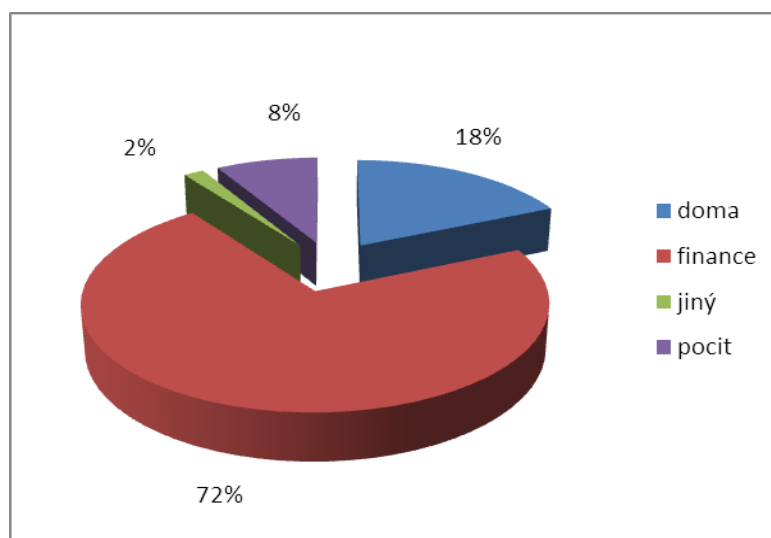
Zato internet při hledání zaměstnání využívá 32 (18 %) a někteří v počtu 14 (8 %) uvedli jiné důvody a to převážně přes své známé a kamarády.

Graf č. 10: Diskriminace při hledání zaměstnání.

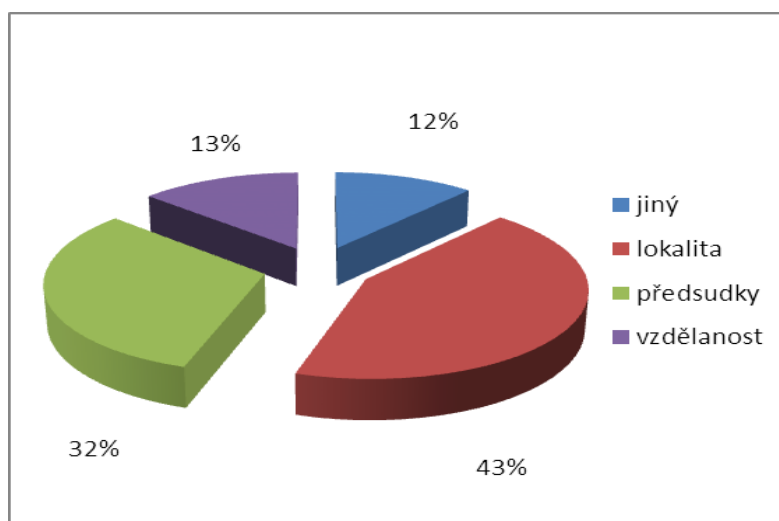
Z výše uvedeného grafu vyplývá, že většina respondentů je diskriminována v celkovém počtu 38 (63 %), v počtu 17 (29 %) jich neví, jestli se jednalo o diskriminaci a pouze 5 z nich (8 %) nebylo. Jak sami uvádí, je to zřejmé hlavně při jejich osobním setkání se zaměstnavatelem. Zdůrazňují to, že po telefonickém kontaktu přijde Rom k osobnímu jednání, a v ten moment zaměstnavateli nevyhovuje.

Graf č.11: Motivace při hledání zaměstnání.

Téměř všichni se shodují, že největší motivací je pro ně finanční zabezpečení a to v počtu 43 (72 %) respondentů, 11 (18 %) jich nechce sedět doma a jen malé procento 8 % by pracovalo pro dobrý pocit.

Graf č.12: Příčiny nezdaru při hledání zaměstnání.

Z tohoto grafu jasně vyplývá, že hlavní příčinou jejich nezdaru při hledání zaměstnání je lokalita s vysokou nezaměstnaností a to v počtu 26 (43 %), hned za ní jsou to předsudky zaměstnavatele v počtu 19 (32 %), pouze 8 (13 %) z nich se domnívá, že za to může jejich nízká vzdělanost. Jen 2 (12 %) uváděli jiný důvod, např. že přijímají převážně svobodné ženy, bezdětné nebo přes zimní období nepřijímají, nebo hlavně diskriminační důvody.

Tyto předsudky vidí jako hlavní příčinu při nenacházení zaměstnání, mezi další příčiny by zařadili lokalitu s vysokou nezaměstnaností, se kterou se potýká celá Jižní Morava, hlavně oblasti Veselí nad Moravou, Hodonín a Kyjov. I když je oficiálně známe, že Romům zhoršuje nástup do zaměstnání jejich nízká kvalifikace, sami si to osobně nepřiznávají.

Tabulka č. 1: Důležitost hodnot pro spokojený život.

Pořadí důležitosti	1 (nejvíce důležité)	2	3	4	5	6 (zcela nedůležité)
Zdraví	28	22	3	1	-	-
Rodina	30	33	2	1	-	-
Peníze a majetek	1	3	41	7	3	5
Práce	1	-	12	34	12	1
Vzdělání	-	1	-	10	33	16
Štěstí	-	1	2	9	9	39

Na tabulce je znázorněno, které hodnoty Romové preferují nejvíce, které jsou vlastně pro ně nejdůležitější. Pro Romy je to na prvním místě rodina v počtu 30 dotazovaných respondentů. Hned za ní je pro ně důležité zdraví, které uvádí 28 respondentů. Na třetím místě jsou to peníze a práce a zcela nedůležité je pro ně vzdělání a štěstí.

6 SHRNU TÍ VÝKUMU

Praktická část této bakalářské práce byla postavena na tom, jak je to se zaměstnáním Romů, jestli mají zájem o práci, jestli je jim práce nabízena z důvodu evidence uchazečů o zaměstnání na úřadu práce, jestli mají i sami zájem na tom, aby se na trhu práce uplatnili. Při posuzování jednotlivých otázek v dotazníkovém šetření jsem dospěla k některým zajímavým výsledkům.

Nejvyšším dosaženým vzděláním Romů je prakticky základní vzdělání, někteří z nich jsou již dlouhodobě evidováni na úřadech práce s tím, že je jim nabízena práce ze strany úřadu práce nebo i rekvalifikace. Ale konečným výsledkem je, že do zaměstnání nejsou přijati. Uvádějí, že by jim pomohla při hledání zaměstnání možnost zvýšení kvalifikace, ale také zvýšené počty pracovních míst zaměřené pouze pro Romy.

Někteří z nich to odůvodňují i finančním zatížením, vzdáleností od místa bydliště apod. Ale přitom mnozí z nich využívají možnost nelegální práce, která jim přináší finanční zabezpečení. Tato práce je nabízena většinou ze strany romských podnikatelů.

Příjemným zjištěním bylo, že i když rodiče respondentů měli pouze základní vzdělání, téměř všichni byli v průběhu života zaměstnáni. Jak ženy, tak muži většinou pracovali v dělnických profesích a dalo by se předpokládat, že k tomu povedou i své děti. Bohužel se změnila doba a s touto změnou Romové bojují dodnes.

I když využívají při hledání zaměstnání nabídky z úřadu práce, inzerátů z novin, osobně docházejí za zaměstnavatelem, nabídek přes internet, jejich evidence uchazečů o zaměstnání zůstává. Jako hlavní příčinu tohoto nezdaru vidí v předsudcích zaměstnavatelů, někteří se domnívají, že je to i lokalitou s vysokou nezaměstnaností.

Přínos této práce vidím v zamyšlení majoritní společnosti nad tím, co vlastně o Romech víme, dokázat se podívat na jejich vývoj z hlediska historie, tradičního způsobu života, společenských změn, které je potkávaly, a se kterými se těžko vyrovnávaly. To vše je velmi důležité a moderní společnost by si to měla uvědomit, neboť izolovanost menšin pak nahrává vzniků různých stereotypů a předsudků.

ZÁVĚR

Význam této práce vidím ve zhodnocení postavení Romů na trhu práce tak, jak to prožívají Romové. Osobně mě velmi zajímá, zda je pro Romy práce důležitá, jestli sami vyvíjejí dost iniciativy pro její hledání, zda chtějí zlepšit svoji finanční situaci a zabránit tak následnému sociálnímu vyloučení.

Zajímavé je, že většině vadí jejich nízká kvalifikace. Ale přesto, že by si ji mohli zvýšit z důvodu lepšího uplatnění na trhu práce, se o tuto možnost nepokouší.

Zpravidla, jak uváděli, to probíhá tak, že při telefonickém jednání je jim práce přislíbena, a jakmile přijde na osobní setkání, místo je již obsazeno. A tak to chodí pořád dokola. Někteřím se podaří nastoupit do nelegální práce, někteří zůstanou apatičtí, rezignují, a za nějakou dobu si přivyknou na určitý způsob života a dále se o práci nezajímají.

Došla jsem k názoru, že česká společnost stále vykazuje známky uzavřenosti a nedostatečné vnímavosti problémům romské společnosti. Jejich předchozí tradiční způsob života a nepsané zákony se příchodem slovenských Romů do českého a moravského prostředí byl postupně rozbit. V období 50. - 80. let jim byl vnucován život se zcela jinými kvalitami, s kterými se těžko vyrovnávaly a dodnes nevědí, co od nich společnost očekává, jak a v čem se mají přizpůsobit a integrovat se v ní. A v tomto období vyrůstaly vlastně dvě generace, kdy ve svém společenství a rodinném prostředí ztrácely autority, vzory a nenacházely už často potřebné normy životního způsobu, jimiž by se řídily.

Někteří, zejména ze současných romských elit a z mladší generace, je chtějí znovu nalézt a pozitivní hodnoty oživit. Nebyl by to návrat zpět, který už ani realizovatelný není, ale třeba jedna z možných cest, jak vyjít ze současného, už demoralizujícího stavu.

Cizinci zde s námi žijí a budou žít – to je skutečnost, nikoli volba. Otázka tedy není, zda si přejeme, aby k nám cizinci přicházeli, ale jaká bude podoba našeho vzájemného soužití, jak přispějeme k jejich začlenění do společnosti a na kolik dokážeme ocenit jejich přínos.

Závěrem se vraťme k základnímu současnému problému: co Romové v tomto pro ně složitým vývojovém procesu sami opravdu chtějí, ať už patří do té či oné skupiny, do té či oné lokality, a co se od nich ze strany většinové společnosti očekává? Na to si musí odpovědět opravdu sami a každý nalézt sama sebe.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKALÁŘ, Petr, 2004. *Psychologie Romů*. Votobia. ISBN 80-722- 0180-8.
- [2] BARŠA, Pavel, 2003. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK). Politologická řada. ISBN 80-732-5020-9.
- [3] DAVIDOVÁ, Eva, 1995. *Romano drom, cesty Romů 1945 – 1990*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-533-8.
- [4] FRASER, Angus, 1998. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-710-6212-X.
- [5] FRIŠTENSKÁ, Hana, 1999. *Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy*. In: *Romové v České republice*. Praha: SOCIOKLUB. s. 244-266. ISBN 80-902260-7-8.
- [6] GABAL, Ivan, 1999. *Zahraniční inspirace k integraci Romů*. In: *Romové v České republice*. Praha: SOCIOKLUB. s. 67-90. ISBN 80-902260-7-8.
- [7] GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80- 859-3179-6.
- [8] HAIŠMAN, Tomáš, 1999. *Romové v Československu v letech 1945-1967. Vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady*. In: *Romové v České republice*. Praha: SOCIOKLUB. s. 137-183. ISBN 80-902260-7-8.
- [9] HLADÍK, Jakub, 2006. *Multikulturní výchova: (socializace a integrace menšin)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. ISBN 80-731-8424-9.
- [10] HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, 2006. *"Romové" v osídlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86898-76-8.
- [11] HOLOMEK, Karel, 1999. *Vývoj romských reprezentací po roce 1989 a minoritní mocenská politika ve vztahu k Romům*. In: *Romové v České republice*. Praha: SOCIOKLUB. s. 290-310. ISBN 80-902260-7-8.

- [12] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [13] JAKOUBEK, Marek a Lenka BUDILOVÁ, 2009. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-732-5178-7.
- [14] KAPLAN, Petr, 1999. *Romové a zaměstnanost neboli zaměstnatelnost Romů v České republice*. In: *Romové v České republice*. Praha: SOCIOKLUB. s. 352-377. ISBN 80-902260-7-8.
- [15] MATOUŠEK, Oldřich, 2001. *Filozofická témata významná pro sociální práci*. In: MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8473-7.
- [16] MAPPES-NIEDIEK, Norbert, 2013. *Chudáci Romové, zlí Cikáni: co je pravdy na našich předsudcích*. Host. ISBN 978-807-2948-697.
- [17] NAVRÁTIL, Pavel a Lenka BUDILOVÁ, 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8741-8.
- [18] NEČAS, Ctibor, 1999. *Romové v České republice včera a dnes*. 4., doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-706-7952-2.
- [19] PRŮCHA, Jan, 2001. *Multikulturní výchova: teorie, praxe, výzkum*. Praha: ISV, Pedagogika. ISBN 80-858-6672-2.
- [20] ŘÍČAN, Pavel, 1998. *S Romy žít budeme - jde o to jak*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8250-5.
- [21] SAMKOVÁ-VESELÁ, Klára, 2011. *Romská otázka*. Praha: Blinkr. ISBN 978-808-7579-039.
- [22] ŠIŠKOVÁ, Taťjana, 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-285-8.
- [23] WOLF, Josef, 2000. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0099-4.

[24] *Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení.* 1999.

Editor Kateřina Valachová, Tomáš Pösl. Praha: Kancelář veřejného ochránce práv, Ministerstvo vnitra, sekce veřejného správy. ISBN 978-802-5443-835.

[25] VÍŠEK, Petr a Hana Frištenská, 2002. *O Romech.* Vzdělávací centrum pro veřejnou správu ČR ve spolupráce s EU, o.p.s. 2002.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- ÚP Úřad práce.
SŠ Střední škola.
OU Odborné učiliště.

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka č. 1: Důležitost hodnot pro spokojený život. ....</i>	41
--	----

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf č. 1: Věk respondentů.</i>	34
<i>Graf č. 2: Dosažené vzdělání.</i>	35
<i>Graf č. 3: Zaměstnání v současné době.</i>	35
<i>Graf č. 4: Délka evidence na úřadu práce.</i>	36
<i>Graf č. 5: Možnosti nabídky vhodného zaměstnání.</i>	36
<i>Graf č. 6: Nabídka rekvalifikace v průběhu evidence ÚP.</i>	37
<i>Graf č. 7: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů respondentů.</i>	37
<i>Graf č. 8: Profese rodičů respondentů.</i>	38
<i>Graf č. 9: Využití pomoci při hledání zaměstnání.</i>	39
<i>Graf č. 10: Diskriminace při hledání zaměstnání.</i>	39
<i>Graf č. 11: Motivace při hledání zaměstnání.</i>	40
<i>Graf č. 12: Příčiny nezdaru při hledání zaměstnání.</i>	40

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI. : Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který byl sestaven pro účely mé bakalářské práce zaměřené na zkušenosti s uplatňováním na trhu práce. Dotazník je zcela anonymní a časově nenáročný.

Děkuji za pravdivé odpovědi a čas věnovaný vyplnění.

Marie Falešníková, studentka oboru sociální pedagogika
Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

Pokyny pro vyplnění: označte prosím pouze jednu z nabízených odpovědí.
U otázek s volnou odpovědí napište svůj názor nebo popište svou zkušenost.
U otázek obsahujících pokyn k seřazení přiřaďte ke každé položce pouze jedno číslo, a to tak, aby se nevyskytlo stejné číslo u více položek téže otázky.

Dotazník

1. Pohlaví: muž   žena

2. Věk: 18 – 25   26 – 30   31 - 35
 36 –40   41 – 50   nad 50 let

3. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- základní škola
- odborné učiliště
- střední škola
- vysoká škola

4. V současné době jste:

- v zaměstnání nebo podnikatel
- v evidenci Úřadu práce ČR (dále jen ÚP) jako uchazeč o zaměstnání
- v domácnosti
- v důchodě
- mateřská dovolená

5. V případě, že jste v evidenci ÚP, uveďte prosím délku Vaší evidence.

- méně než 1 rok   1 – 5 let   6 - 10 let   11 – 15 let   16 let a více

6. Nabídnul Vám ÚP vhodné zaměstnání během Vaší evidence?

rozhodně ano   spíše ano   spíše ne   rozhodně ne

7. Byla Vám nabídnuta v průběhu Vaší evidence na ÚP rekvalifikace?

ano   ne

8. Co by Vám nejvíce pomohlo při hledání zaměstnání?

zvýšení kvalifikace, např. rekvalifikačním kurzem nebo stáží

vyšší finanční dotace státu pro vytváření nových pracovních míst

doprovod sociálního pracovníka při výběrovém řízení

jiný způsob (uveďte prosím jaký).....

.....
.....

9. Využil(a) jste někdy možnost vykonávat nelegální práci?

ano   ne   občas

10. Uveďte prosím, jakého nejvyššího vzdělání dosáhli Vaši rodiče.

Otec: základní škola odborné učiliště střední škola vysoká škola

Matka: základní škola odborné učiliště střední škola vysoká škola

11. Uveďte prosím, jakou profesi vykonávali Vaši rodiče.

Otec.....

Matka.....

12. V každém řádku prosím označte křížkem tu z nabízených možností, kterou při hledání zaměstnání využíváte.	ANO	NE
Úřad práce		
Inzeráty z novin		
Osobní jednání se zaměstnavatelem		
Agentura práce		
Poradenská činnost		
Internet		
Jiné, uveďte prosím jaké:		

13. Cítil(a) jste se někdy diskriminován(a) při hledání zaměstnání?

ano ne nevím

Pokud ano, pokuste se prosím krátce popsat, jakým způsobem a proč si myslíte, že k tomu došlo

.....

.....

.....

.....

14. Co Vás nejvíce motivuje při hledání zaměstnání?

- finanční zabezpečení
- dobrý pocit
- nebaví mě sedět doma
- jiný důvod (uveďte prosím jaký)

.....

.....

.....

15. V čem vidíte příčiny Vašeho nezdaru při hledání zaměstnání?

- lokalita s vysokou nezaměstnaností
- vzdělanost
- předsudky zaměstnavatelů
- jiný důvod, uveďte jaký

.....

.....

16. Seřad'te níže uvedené položky pomocí stupnice 1 až 6 dle důležitosti, kterou jim přisuzujete pro Váš spokojený život, přičemž 1 = nejvíce důležité a 6 = zcela nedůležité.

a)	zdraví	
b)	rodina	
c)	peníze a majetek	
d)	práce	
e)	vzdělání	
f)	šťěstí	

Ještě jednou děkuji za vyplnění.